פְּטוּרִין, משום שנאמר (ויקרא כד יז) 'וְאִישׁ כִּי יַכ�ֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת', ודרשו חכמים שרק מי שהרג 'כל נפש אדם', דהיינו שהרג לבדו, חייב, אבל אם כמה אנשים הרגו, כולם פטורים. **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר**, אדרבה לומדים מהמילים 'כל נפש' שאפילו ההורג מקצת מן הנפש חייב, ולכן אם הכוהו עשרה **בָּזֶה אַחַר זֶה, הָאַחֲרוֹן חַיָּיב, מִפְּנֵי** שהוא זה **שֶׁקִּירֵב** את **מִיתָתוֹ** בהכאתו, אבל אם הכוהו עשרה בבת אחת, כולם פטורים משום שדורשים את המילים 'ואיש כי יכה' שרק איש אחד מתחייב על הכאתו ולא שנים. וכן הזורק תינוק מראש הגג ובא אחר וקיבלו בסיף, לפי רבנן שניהם פטורים כיון שאף אחד מהם לא הכה את 'כל הנפש', ולפי רבי יהודה בן בתירא, השני חייב כיון שלמעשה הוא המית את התינוק ורוצח חייב אף על מקצת מהנפש.

הגמרא מביאה מקרה נוסף של שנים שהרגו תינוק: זרק האחד תינוק מראש הגג, **וּבָא שׁוֹר** מועד **וְקִבְּלוֹ** את התינוק **בְּקַרְנָיו**, ומת התינוק. דין זה תלוי ב**פְּלוּגְתָּא** – במחלוקת **דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא וְרַבָּנָן, דְּתַנְיָא**, נאמר לגבי חיוב כופר בשור מועד שהרג אדם (שמות כא ל) 'וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ', ונחלקו תנאים כיצד שמין את חיוב הכופר. חכמים סוברים שמשלם את **דְּמֵי** הניזק, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר**, שמשלם את **דְּמֵי** המזיק [– בעל השור]. ובזרק תינוק מראש הגג ולבסוף שור הרגו, לפי חכמים בעל השור פטור מכופר, כיון שלתינוק אין שווי ממוני שהרי הוא עומד למיתה, ולפי רבי ישמעאל אין סיבה לפוטרו מכופר.

הגמרא מביאה דין נוסף של נפילה מראש הגג: **וְאָמַר רַבָּה, נָפַל** ברוח מצויה **מֵרֹאשׁ הַגַּג וְנִתְקַע בְּאִשָּׁה** ובא עליה, **חַיָּיב בְּאַרְבַּע דְּבָרִים** אותם תפרט הגמרא בהמשך, **וּבִיבְמְתוֹ** – אם אשה זו שנתקע בה היתה יבמתו [– אשת אחיו שמת בלי בנים], **לֹא קָנָה** אותה אף שיבמה נקנית בביאה. הגמרא מפרטת מהם ארבעת התשלומים: **חַיָּיב בְּנֶזֶק בְּצַעַר בְּרִיפּוּי וּבְשֶׁבֶת**, כיון שנפל ברוח מצויה והוא קרוב למזיד, **אֲבָל בִּבְשֶׁת לֹא** מתחייב, **דְּתָנַן** (לקמן פו:) **שְׁאֵינוֹ חַיָּיב עַל הַבּשֶׁת עַד שֶׁיְּהֵא מְתֻכָּוִין** לבייש, וכאן לא התכוין לבייש.

הגמרא מביאה דין נוסף של נפילה מראש הגג: **וְאָמַר רַבָּה, נָפַל מֵרֹאשׁ הַגַּג בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה, וְהִזִּיק וּבִייֵשׁ** בנפילתו, **חַיָּיב עַל הַנֶּזֶק**, כיון שאדם חייב בתשלומי נזק אף אם הזיק באונס, **וּפָטוּר בְּאַרְבַּע דְּבָרִים**, כיון שאין חייבים בהם אלא במזיד או קרוב למזיד, וזה שנפל ברוח שאינה מצויה הוא אנוס. אבל אם נפל **בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיק וּבִייֵשׁ, חַיָּיב בְּאַרְבַּע דְּבָרִים** [– נזק צער ריפוי ושבת] כיון שהוא קרוב למזיד, **וּפָטוּר עַל הַבּשֶׁת** כיון שלא התכוין לבייש. **וְאִם** תוך כדי נפילתו **נִתְכַּוֵּון** כדי ליפול על האדם להנאתו, **חַיָּיב אַף עַל הַבּשֶׁת**, למרות שלא התכוון לבייש, **דְּתָנְיָא**, נאמר לגבי חיוב בושת (דברים כה יא) 'כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו'. ומברר הברייתא, **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׁלְחָה יָדָהּ' וְהֶחֱזִיקָה, הָאֵם אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהֶחֱזִיקָה, וְאִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר** – למה כתבה התורה 'וְהֶחֱזִיקָה', אלא כדי **לוֹמַר לָךְ**, שחיוב בושת הוא **בֵּין שֶׁנִּתְכַּוֵּין לְהַזִּיק** את חבירו, **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּין לְבַייֵשׁ.**

הגמרא מביאה מקרים נוספים בהם חילק רבה בחיובי התשלומים: **וְאָמַר רַבָּה, הִנִּיחַ לוֹ** לחבירו **נַחַלֶת עַל לִבּוֹ, וּמֵת, פָּטוּר**, משום שהנדרג יכל לסלק את הגחלת מליבו. אבל אם הגחלת הונחה **עַל בְּגָדוֹ, וְהבגד נִשְׂרָף, חַיָּיב**, ואין שתיקת בעל הבגד נחשבת כמחילה, ומה שלא סילק את הגחלת מהבגד הוא מפני שהיה בדעתו לתבוע את המניח לשלם את דמי הבגד. **אָמַר רָבָא, תַּרְוַיְיהוּ תְּנַנְהִי** – שני הדינים שאמר רבה נשנו כבר במשניות, הדין של מניח גחלת **עַל לִבּוֹ** של חבירו, **דְּתָנַן** (סנהדרין עו:), **כָּבַשׁ עָלָיו** – אדם שכפה את חבירו **לְתוֹךְ הָאוּר** [– אש] **אוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם**, וחבירו **אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם** בעצמו, **וּמֵת, חַיָּיב** מיתה. אבל אם רק **דְּחָפוֹ לְתוֹךְ הָאוּר אוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם, וְיָכוֹל הָיָה לַעֲלוֹת מִשָּׁם**, ולא עלה **וּמֵת, פָּטוּר**. ודין המזיק **בְּגָדוֹ** של חבירו, **דְּתָנַן** (לקמן צב.), אמר לחבירו **קְרַע אֶת כִּסּוּתִי** או **שְׁבֹר אֶת כַּדִּי**, המזיק **חַיָּיב**, כיון שהבעלים לא התכוין למחול, אלא התכוין שיקרע וישבור ויתחייב לשלם. אבל אם אמר הבעלים, קרע ושבור **עַל מְנָת לְפָטְרוֹ** – שתהיה פטור מתשלומים, המזיק **פָּטוּר**, שהרי הבעלים מחל על כך. וכן כשהניח גחלת על בגדו של חבירו, בעל הבגד לא סילק את הגחלת מפני שהיה בדעתו לתבוע את המניח.

הגמרא מסתפקת בדין הנחת גחלת על לב אדם: **בָּעֵי רַבָּה, הִנִּיחַ נַחֶלֶת עַל לֵב עַבְדּוֹ** הכנעני של חבירו שאינו כפות, והוזק העבד, **מַהוּ**, האם **כְּגוּפוֹ דָּמֵי** – אנו מתייחסים לעבד כאל אדם בר דעת כמו אדונו, וכיון שהעבד יכל לסלק את הגחלת המניח פטור, **אוֹ כְּמָמוֹנוֹ דָּמֵי** – או שאנו מתייחסים אל העבד כאל ממונו של האדון, וכמו שאם היה שורף כלי או בהמה של האדון היה חייב, כך גם כששרף את העבד, ואף שהעבד יכל לסלק את הגחלת, אין האדון מפסיד מחמת כך והמניח חייב. ואף **אִם תֹּאמַר לוֹמַר** שעבד **כְּגוּפוֹ דָּמֵי**, והמניח גחלת על ליבו פטור, עדיין יש להסתפק, אם הניח גחלת על **שׁוֹרוֹ** של חברו, והוזק השור או מת, **מַהוּ**, האם גם במקרה זה אנו אומרים שהיה על השור לסלק את הגחלת, או לא. לאחר שהסתפק רבה, **הָדַר פַּשְׁטֵהּ** – חזר ופשט את ספיקו, **עַבְדּוֹ כְּגוּפוֹ**, וכיון שהעבד לא סילק את הגחלת המניח פטור, אבל **שׁוֹרוֹ כְּמָמוֹנוֹ**, והמניח עליו גחלת חייב, כיון שלשור אין דעת לסלק את הגחלת:

הדרן עלך כיצד הרגל:

פרק זה עוסק ברובו בעניני נזקים הבאים על ידי אדם. תחילתו, באדם העושה או מניח תקלה ברשות הרבים, והמשכו בשני בני אדם המזיקים זה את זה בדרך הילוכם, וכן אדם המניח תקלה ברשות אחת ונתגלגלה לרשות אחרת. לאחר מכן יבוארו בו אף עניני נזקי שוורים שחבלו זה בזה, ועוד.

המשנה הראשונה עוסקת באדם המניח את כליו ברשות הרבים, ובא אחר והזיקם או הוזק בהם.

משנה

אדם **הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָא** אדם **אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ, פָּטוּר** הנתקל מתשלום דמי הכד. **וְאִם הוּזַק בָּהּ** הנתקל, שמחמת כן נפל ונפצע וכדומה, **בַּעַל הַחֲבִית חַיָּיב** בתשלום **נְזָקוֹ**, שכל המניח תקלה ברשות הרבים הרי הוא כחופר בור, וחייב בתשלום הנזק שיארע בו:

גמרא

מקשה הגמרא: מדוע **פָּתַח** התנא את דבריו **בַּכַּד**, שאמר 'המניח את הכד ברשות הרבים', **וְסַיֵּים** את דבריו **בֶּחָבִית**, שאמר 'בעל החבית חייב בנזקו', הלא כד וחבית כלים שונים הם, שכד הוא כלי קטן, בעוד שחבית גדולה ממנו.

ומביאה הגמרא שמצינו כן במקומות נוספים. **וְתַנְּנָא נָמֵי** להלן (לא:), **זֶה בָּא בְּחָבִיתוֹ וְזֶה בָּא בְּקוֹרָתוֹ** – שני אנשים שהיו מהלכים בדרך, אחד נשא חבית והשני קורה, ופגעו זה בזה, **וְנִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ שֶׁל זֶה וְזֶה בְּקוֹרָתוֹ שֶׁל זֶה**, הדין הוא שבעל הקורה **פָּטוּר** מתשלום הנזק, מאחר שיש לו רשות להלך עם קורתו ברשות הרבים. ואף במשנה זו **פָּתַח** התנא **בֶּחָבִית**, 'זה בא בחביתו', **וְסַיֵּים בְּכַד**, 'נשברה כדו'.

וְתַנְּנָא נָמֵי להלן (קטו.), **זֶה בָּא בְּחָבִיתוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה בָּא בִּכְדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ** – שני אנשים שהיו מהלכים בדרך, האחד נשא חבית של יין, והשני כד של דבש, **נִסְדְּקָה הַחָבִית שֶׁל הַדְּבַשׁ**, והיה הדבש עומד להשפך ולהפסד מאחר שלא היה ביד הבעלים כלי אחר להניחו בו, **וְשָׁפַךְ זֶה** – בעל חבית היין, את **יֵינוֹ** מן החבית, **וְהִצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ לְתוֹכוֹ** – לתוך החבית שבה היה היין, ועתה חפץ הוא שישלם לו בעל הדבש את דמי יינו שהפסיד כדי להציל את הדבש, הדין הוא **שֵׁאֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ** – אין בעל היין רשאי לתבוע מבעל הדבש את דמי יינו, אלא נוטל שכר כפועל, עבור טירחתו בהצלת הדבש. ואף בזה יש להקשות, מדוע **פָּתַח** התנא **בְּכַד**, 'כדו של דבש', **וְסַיֵּים בֶּחָבִית**, 'נסדקה חבית של דבש'.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, הֵיינוּ כַּד הֵיינוּ חָבִית** – אין חילוק

המשך בעמוד יח

בלשון התנא בין כד לחבית, שלעתים קורא הוא לחבית גדולה בשם ׳כד׳, ולעיתים קורא לכד קטן בשם ׳חבית׳, ועל כן אינו מדקדק בלשונו, לשנות את כל המשנה באותו הלשון.

לְמַאי נַפְקָא מִינָּה, לְגבי ענייני מַקָּח וּמַמְכָּר, שאם קנה אדם מחבירו חבית, ושילם לו את דמיה, ועדיין לא קיבלה, רשאי המוכר ליתן לו כד קטן, ולומר לו לזה נתכוונתי כשמכרתי לך חבית.

מברר הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – כיצד הוא לשון בני האדם באותו המקום, **אִילֵימָא בְּאַתְרָא דְּכַדָּא לָא קָרוּ חָבִית וְחָבִית לָא קָרוּ כַּדָּא** – אם במקום שאין דרך בני האדם לקרוא לכד חבית ולחבית כד, אלא קוראים הם ׳כד׳ לכלי קטן, ו׳חבית׳ לכלי גדול, אם כן כיצד יכול המוכר לומר שנתכוין למכור לו כד, **הָא לָא קָרוּ לָהּ** – הרי במקום זה אין קוראים לכד חבית, ומאחר שסיכמו שימכור לו חבית עליו להביא לו כלי גדול.

מתרצת הגמרא: **לָא צְרִיכָא** – לא הוצרך התנא להשמיענו כן, אלא במקום **דְּרוּבָּא קָרֵי לָהּ לְכַדָּא כַּדָּא וְלַחֲבִיתָא חֲבִיתָא** – שרוב האנשים קוראים לכלי קטן ׳כד׳ ולכלי גדול ׳חבית׳, **וְאִיכָּא נַמֵּי דְּקָרוּ לַחֲבִיתָא כַּדָּא וּלְכַדָּא חֲבִיתָא** – אך ישנם מיעוט הקוראים אף לחבית כד ולכד חבית, **מַהוּ דְּתֵימָא זִיל בָּתַר רוּבָּא** – שמא תאמר שיש לילך לפי הרוב, ולחייב את המוכר ליתן לקונה חבית גדולה,

קָא מַשְׁמַע לָן דְּאֵין הוֹלְכִין **בְּמָמוֹן אַחַר חָרוֹב** – שלגבי ספק המתעורר בדיני ממונות אין הולכים לפי מנהג רוב בני אדם, ולפיכך יכול המוכר לטעון שהוא מן המיעוט הקוראים לכד חבית, ולא נתכוון למכור לו אלא כלי קטן בלבד:

שנינו במשנה, שאדם המניח את הכד ברשות הרבים **וְ**בָּא אדם **אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וְשָׁבְרָהּ, פָּטוּר** הנתקל מתשלום הנזק:

מקשה הגמרא: **אַמַּאי פָּטוּר** הנתקל, הרי **אִיבָּעֵי לֵיהּ לְעַיּוּנֵי וּמֵיזַל** – היה עליו להתבונן בדרך הילוכו שלא יזיק, ומאחר שלא עשה כן פשע, ועליו לשלם את הנזק. ומתרצת, **אָמְרֵי דְּבֵי רַב מִשְׁמֵיהּ דְּרַב,** שהמשנה עוסקת **בְּמֻמְלֵא** בעל החביות את רוחב **רְשׁוּת הָרַבִּים כּוּלָּהּ בְּחָבִיּוֹת,** עד שלא היה ניתן לעבור בלא להזיק, ולפיכך אין לחייב את הנתקל על הנזק.

תירוץ נוסף: **שְׁמוּאֵל אָמַר, בְּאַפֵּילָה שָׁנוּ** – המשנה עוסקת באופן שהלך הנתקל בחושך, ולא יכול היה להבחין בחבית המונחת ברשות הרבים, ולפיכך אין לחייבו על הנזק.

תירוץ שלישי: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בְּקֶרֶן זָוִית** – המשנה עוסקת באופן שהניח בעל החבית את חביתו בפינת שני רחובות, ובאופן כזה אין הפונה מרחוב לרחוב יכול להבחין בחבית המונחת, ועל כן יש לפוטרו על הנזק.

הגמרא מדייקת מדברי המשנה כדעת שמואל ורבי יוחנן: **אָמַר רַב פָּפָּא, לֹא הֵיקֵּישְׁתִּין אֶלָּא אוֹ כִּתְירוּצוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל** שהלך הנתקל באפילה, **אוֹ כִּתְירוּצוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן** שהיתה החבית מונחת בקרן זוית, שלדברי שניהם מבואר מדוע נקטה המשנה בלשון 'נתקל', מאחר שרק באופן שנתקל בכלי ושברו פטור מלשלם, אך אם שברו בידים חייב.

דְּאִי כְּרַב – שאם ביאור המשנה כדברי רב שמילא את רוחב כל רשות הרבים בחביות, יש להקשות **מַאי אַרְיָא נִתְקַל** – מדוע נקטה המשנה את הדין באופן שנתקל בחביות ושברן, הלא **אֲפִילּוּ** אם **שָׁבַר** אותם בכוונה **נָמֵי** פטור, מאחר שלא היה ניתן לעבור ברשות הרבים בלא לשוברם.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב זְבִיד מִשְׁמֵיהּ דְּרַבָּא,** יתכן לומר **דְּהוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ שָׁבַר** – שכוונת המשנה שאף אם שבר את החביות פטור, **וְהַאי דְּקָתָנֵי נִתְקַל** – והטעם שנקטה את הדין באופן שנתקל ולא באופן ששבר בכוונה, **אַיְידֵי דְּבָעֵי לְמֵתְנֵי סֵיפָא** – אגב שרצתה המשנה לשנות בסיפא את הדין **וְאִם הוֹזַק בָּהּ** – שאם ניזוק הנתקל מן החבית **בַּעַל הַחָבִית חַייָב** בתשלום נזקו, דְּדין זה הוא **דַּוְקָא** באופן **שֶׁנִּתְקַל** בחבית, **אֲבָל** אם **שָׁבַר** אותה בכוונה וניזוק הימנה, **לֹא** – אין בעל החבית חייב בנזקיו, **מַאי טַעְמָא, הוּא דְּאָזִיק אַנַּפְשֵׁיהּ** – הוא הזיק את עצמו בכך ששבר את החבית, לפיכך חָתְנֵי אף **בְּרֵישָׁא** לשון **נִתְקַל** ולא לשון 'שבר'.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה מדוע יש לפטור את הנתקל: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי, הָכִי אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא** [–בארץ ישראל] **מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי עוּקָּא,** שטעם הדבר שאין לחייב את הנתקל על כך שלא התבונן בדרכו, **לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדְּרָכִים,** ולפיכך לא פשע הנתקל אף כשהיה מהלך לאור היום, ולא היתה החבית מונחת בקרן זוית.

נמצא, שנחלקו האמוראים בחיוב המוטל על האדם להזהר בהליכתו, לדעת רב ושמואל ורבי יוחנן יש לאדם להתבונן שלא יזיק בהליכתו ברשות הרבים, ולפיכך אם נתקל והזיק חייב, אלא אם כן היה כל רוחב רשות הרבים מלא בחביות, או שהיה מהלך באפילה, או שהיתה החבית מונחת בקרן זוית. אך לדעת רבי עולא, אין אדם חייב להתבונן בדרכו, ועל כן יש לפוטרו בכל האופנים.

הָוֶה עוֹבְדָא בְּנַהַרְדְּעָא באדם שנתקל והזיק בדרך הליכתו, **וְחַייְבוּ** אותו **שְׁמוּאֵל** בתשלום הנזק, וכן היה מעשה **בְּפוּמְבְּדִיתָא, וְחַייְבוּ** אותו **רָבָא.**

מברר הגמרא: **בְּשִׁלְמָא שְׁמוּאֵל כְּשַׁמְעָתֵיהּ** – הטעם שחייבו שמואל מבואר הוא, שהרי שמואל העמיד את דברי המשנה הפוטרת את הנתקל רק באופן שהיה מהלך באפילה, אך אם היה מהלך לאור היום חייב, שהיה לו להזהר. **אֶלָּא רָבָא** שחייב גם הוא באופן כזה, **לֵימָא כִּשְׁמוּאֵל כְּבִידָא לֵיהּ** – האם סובר הוא כדעת שמואל בדין זה.

אָמַר רַב פָּפָּא, קָרְנָא דְּעַצָּרָא הָוֵי – המעשה שחייב רבא היה באדם שהניח את כליו בפינת הרחוב הסמוכה לבית הבד [– המקום שבו כותשים את הזיתים להוציא שמנם], והיה מנהגם שבשעה שבית הבד מליאה באנשים, היו הבאים אחריהם מניחים את כליהם בפינה הסמוכה עד שייצאו הראשונים, **דְּכֵיוָן דְּבִרְשׁוּת קָעָבְדֵי אִיבָּעֵי לֵיהּ לְעַיּוּנֵי וּמֵיזַל** – ומאחר שישנה רשות להניח כלים שם, חובה על המהלכים שם להזהר שלא יתקלו ויזיקו, ועל כן חייב רבא את הנתקל שם בתשלום הנזק.

מאחר שנתבאר לעיל, שבאופן שממלא אדם את כל רשות הרבים בחביות ישנה רשות לעוברים לשבור את חביותיו כדי לעבור, דנה עתה הגמרא בגדרי הדין האם רשאי אדם לעשות דין לעצמו.

שָׁלַח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב נַחְמָן שאלה זו, **הֲרֵי אָמְרוּ** חכמים, **לְרַכּוּבָה שָׁלֹשׁ** – שאדם הבועט בחבירו בברכו [– של הבועט] עליו לשלם לו שלושה סלעים עבור דמי בושתו, **וּלְבַעְיָטָה חָמֵשׁ** – ואם בעט בו בכף רגלו [– של הבועט] עליו לשלם לו חמשה סלעים עבור דמי בושתו, **וְלִמְנוֹקֶרֶת שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה** – ואם הכה את חבירו באוכף של חמור, עליו לשלם לו שלושה עשר סלעים. ויש לדון, **לְפַנְדָּא דְּמָרָא וּלְקוֹפְּיָנָא דְּמָרָא מַאי** – אדם שהכה את חבירו בקת [–ידית] הַעץ של מעדר, או שהכהו בברזל המעדר עצמו, כמה יש לו לשלם עבור דמי הבושת.

שָׁלַח לֵיהּ – השיב לו רב נחמן לרב חסדא, **חִסְדָּא חִסְדָּא, קְנָסָא קָא מַגְבֵית בְּכַבָּל** – האם גובה אתה קנסות בבבל, הלא תשלום הדמים עבור בושת קנס הוא, ואין גובים בבבל תשלום קנסות. **אֵימָא לִי גּוּפָא דְּעוֹבְדָא הֵיכִי הָוֵה** – ומכל מקום אמור לי, איך היה גוף המעשה באותו אדם שהכה את חבירו במעדר.

שָׁלַח לֵיהּ רב חסדא לרב נחמן, כך היה המעשה. **דְּהָהוּא גַּרְנוּתָא דְּבֵי תְּרֵי** – היה בור מים השייך לשני אנשים בשותפות, **דְּכָל יוֹמָא הָוֶה דָּלֵי חַד מַנַּייְהוּ** – שהוסכם ביניהם שבכל יום ישאב אחד מהם מים מן הבור. **אָתָא חַד קָא דָּלֵי בְּיוֹמָא דִּלְא דִּילֵיהּ** – בא אחד מהם והחל לשאוב מים ביום שבו לא היה זמנו לשאוב, **אָמַר לֵיהּ** – אמר לו חבירו, **יוֹמָא דִּידִי הוּא** – ביום זה אני הוא השואב את המים, **לֹא אַשְׁגַּח בֵּיהּ** – אך הלה לא התחשב בדבריו והמשיך בשאיבת המים מן הבור. **שָׁקַל פַּנְדָּא דְּמָרָא מֵחַייֵהּ** – נטל השני ידית של מעדר והכה את השואב כדי שיחדל משאיבתו. ולפיכך חפץ אני לברר כמה עליו לשלם לרעהו דמי בושת עבור הכאה זו.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרב חסדא, **מֵאָה פַּנְדֵי בְּפַנְדָּא לְמֵחַייֵהּ** – אפילו מאה מכות בידית המעדר ראשי היה הלה להכותו, ואינו צריך לשלם לו על כך מאומה, שהרי גוזל הוא ממנו את מימיו, **וְאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר לֹא עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ** – אף לדעת הסובר שאין אדם רשאי לעשות דין לעצמו, אלא יש לו לתבוע את חבירו אל הבית דין, היינו דווקא במקום שאין לו הפסד מכך בינתיים, אבל **בִּמְקוֹם פְּסִידָא עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ** – במקום שמפסיד הוא ממון אם ילך לתובעו בבית דין, רשאי הוא לעשות דין לעצמו, ולפיכך אף כאן רשאי היה להכותו, שהרי עד שהיה תובעו בבית דין היה הלה שואב מים רבים, ולא היה יודע כמה לתובעו, או שהיה מכלה את מימי הבור ולא היה בידו להשיב.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים האם רשאי אדם לעשות דין לעצמו: **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר, רַב לֹא עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ** – אף לדעת הסובר שאין אדם רשאי לעשות דין לעצמו, אלא יש לו תביעה על חבירו אינו רשאי לעשות דין לעצמו בכוח הזרוע, אלא עליו לתבוע אותו בבית דין. **רַב נַחְמָן אָמַר, עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ** – רשאי אדם לעשות דין לעצמו.

מבארת הגמרא: **הֵיכָא דְּאִיכָּא פְּסִידָא** – במקום שיהיה לו הפסד ממוני אם יתבע את חבירו לבית הדין, **כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּעָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ** – מודים כולם שרשאי אדם לעשות דין לעצמו, **כִּי פְּלִיגִי הֵיכָא דְּלֵיכָא פְּסִידָא** – ונחלקו במקום שאינו מפסיד בכך, **רַב יְהוּדָה אָמַר, לֹא עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ** – אין אדם רשאי

המשך בעמוד ג

לעשות דין לעצמו, דְּכֵיוָן דְּלֵיכָּא פְּסִידָא לֵיזִיל קַמֵּיהּ דַּיָּינָא – שמאחר שאין לו הפסד ממוני בכך עליו לילך לפני הדיין ולהוציא את ממונו בדין, רַב נַחְמָן אָמַר, עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ – רשאי אדם לעשות דין לעצמו, דְּכֵיוָן דְּעָבִיד לֵיהּ טָרַח – שמאחר שנוטל את המגיע לו על פי דין אינו חייב לטרוח לילך לתבוע את חבירו בבית דין.

הגמרא מקשה על דברי רב יהודה מתוספתא: מָתִיב רַב כָּהֲנָא, בֶּן בָּג בָּג אוֹמֵר, אם ישנו חפץ השייך לך ונמצא בחצר חברך, אַל תִּיקָּנֵם לַחֲצַר חֲבֵרְךָ לִיטּוֹל אֶת שֶׁלְּךָ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, שֶׁמָּא תֵּרָאֶה עָלָיו כְּנַנָּב, אֶלָּא שְׁכוֹר אֶת שֶׁיָּנָיו – כלומר, הכנס בחוזקה ובגלוי, וְאֶמּוֹר לוֹ את החפץ שֶׁלִּי אֲנִי נוֹטֵל. ויש להוכיח מכאן, שרשאי אדם לעשות דין לעצמו, אף במקום שאין לו הפסד אם יתבע את חבירו בבית דין.

אָמַר לֵיהּ רב יהודה לרב כהנא,